

BIJDRAGE

LUC BOEVA

NISE, SNM, SoN, DIANE...

LETTERWOORDEN ALS KADER

VOOR VERNIEUWEND ONDERZOEK

NAAR NATIONALISME

De internationale adviesraad van *Wetenschappelijke tijdingen* is samengesteld uit de leden van de Scientific Council van NISE (*National movements and Intermediary Structures in Europe*). Het internationaal platform, vanaf 2008 ontwikkeld vanuit het ADVN, heeft als doel langs een vergelijkende geschiedschrijving van de nationale en regionale bewegingen, te komen tot een meer empirisch onderbouwde theorievorming rond nationalisme.¹ Immers, ofschoon die bewegingen bij uitstek transnationaal zijn, wordt er zelden comparatief gewerkt: de complexiteit van zo'n werkwijze, de taalbarrière waardoor niet-Engelstalige onderzoeksresultaten niet beschikbaar zijn en de afwezigheid van onderling vergelijkbare gegevens dragen alle daartoe bij; conferenties, workshops, verzamelbundels enz. geraken vaak dan ook niet verder dan een opeenvolging van (vaak toevallige) gevalstudies en op weinig feiten gebaseerde conclusies.²

NISE wil die fundamentele lacune verhelpen door middel van een Engelstalig databestand met gecontroleerde en gestructureerde gegevens betreffende de verenigingen, organisaties, politieke partijen en alle andere soorten zgn. 'intermediaire structuren' van de nationale bewegingen én de personen daarmee verbonden. Die data worden systematisch aangevuld, alsook de onderzoeks- en erfgoedinstellingen ter zake.³

1 NISE werd in *Wt* reeds eerder kort gesignaleerd: L. Boeva, "Höchst unübersichtliches Gelände". Op zoek naar consensus in de theorievorming betreffende natie en nationalisme. Deel 2, in: *Wt*, jg. 66, 2007, nr. 2, pp. 103-116 (p. 116, voetnoot 44) en L. Boeva, "Yet another book on nationalism." Enkele recente bijdragen tot de theorievorming, in: *Wt*, jg. 72, 2013, nr. 1, pp. 68-86 (p. 86).

2 Zie meer over die problematiek: <http://nise.eu/remit/research/>.

3 Zie over de opzet in de beginfase: L. Boeva, *Rien de plus international. Towards a comparative and transnational historiography of national movements*, Antwerp, 2010. De opzet was ook thema voor de eerste NISE-conferentie, in Skopje in 2010, zie: *Developing the NISE platform. Proceedings of the First*

^ Een vergadering van de Scientific Council, 15 mei 2013 in het Herder-Institut (Marburg). Miroslav Hroch is aan het woord. [Archief NISE]

De data worden gegenereerd als gevolg van projecten, opgezet en uitgevoerd door een internationaal netwerk van academici en onderzoeks- en erfgoedinstellingen en gecoördineerd door NISE; maar ook de migratie van of links met andere gegevensreeksen worden voorzien net als de mogelijkheid tot unilaterale invoer. Workshops, conferenties, seminaries omkaderen de input en leiden naar output langs verschillende soorten kanalen: naast een elektronische nieuwsbrief⁴ en een website⁵ voor de algemene informatie, de publicatie-reeks *Proceedings* en het online tijdschrift *Studies on National Movements (SNM)*, voor partiële, voorlopige of gevalstudies. *SNM* focust,

—— NISE Conference. Skopje (Macedonia), 27-28 May 2010, Antwerp, 2011 (NISE Proceedings 1).

⁴ De NISELetter verscheen tot hiertoe 14 keer, zie: <http://nise.eu/activities/publications/niseletter/>.

⁵ www.nise.eu. De website is onderverdeeld in zes secties: *news*, *remit*, *organisation*, *activities*, *database* en *forum*.

in de lijn van NISE, op comparatieve, transnationale en transfer-studies, met in de recensie-rubriek bijzondere aandacht voor niet-Engelstalige, theoretische werken en gevalstudies en met rubrieken rond heuristisch en erfgoed.⁶ Twee andere publicatierreeksen worden voorbehouden voor volledige onderzoeksresultaten en conclusies (respectievelijk, naargelang van vorm en inhoud, *Essays of Monographs*) net als een lezingenreeks (*NISELectures*): de lezingenreeks hebben steeds plaats in de Nottebohmzaal van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen. Ze presenteren voor een niet-gespecialiseerd publiek recente ontwikkelingen in de theorievorming rond nationalisme en beklemtonen door de vaste locatie ook de link van het internationale platform met het coördinatiecentrum in Vlaanderen.⁷ Ten slotte wordt de werking gelinkt met het internationale onderzoeksveld langs het webinstrument *The State of Nationalism. The International Review of the Study of Nationalism (SoN)*⁸: het wil een uitgebreide en geactualiseerde gids bieden voor de studie van nationalisme, met reviewartikelen en geannoteerde bibliografie rond telkens een sleutelthema. Het wordt beheerd in samenwerking met de University of East London (UEL) onder de auspiciën van ASEN (Association for the Study of Ethnicity and Nationalism), CMRB (Centre for Research on Migration, Refugees and Belonging) en SPIN (Study Platform on Interlocking Nationalisms). Het instrument werd gelanceerd op 21 april 2015 tijdens een sessie van de ASEN-conferentie aan de London School of Economics and Political Science (LSE).

Naast de comparatieve methodologie en een erfgoedluik moeten een uitgebouwde organisationele structuur en de bestendigheid van het platform (NISE is geen – per definitie tijdelijk – project) bijdragen tot de totstandkoming van een *unique selling proposition* binnen het internationale onderzoek naar nationalisme. Wat de structuur betreft: er zijn drie wetenschappelijke organen: de *Scientific Council* (21 academici uit 11 landen) dat de beleidslijnen uitzet en wetenschappelijk verantwoordelijk is; het *Network* (van instellingen, netwerken, redactieraden, 42 uit 24 landen) dat instaat voor de uitvoering (en idealiter 'Europa-dekkend' zou moeten worden), en het *Coordination Centre* (gelokaliseerd in het ADVN in Antwerpen, met een algemeen en een administratief coördinator en sedert kort, via de Universiteit Antwerpen en dankzij een FWO-projectsubsidie, ook een wetenschappelijk coördinator. Daarnaast zijn er nog *Associated Members* (zeven, uit zes landen) en *Partners* (vijf, uit vier landen), alles samen 75 leden uit 27 landen (stand 1 november 2015; zie voor de namen de NISE-website, sectie *Organisation*). Zij worden elk jaar bij één van de leden als gastheer uitgenodigd op de *Annual Gathering*: die hebben niet alleen een institutionele rol (vergaderingen van de verschillende organen) en een wetenschappelijk doel (lezingen, debatten) maar ze zijn in toenemende mate ook uitgegroeid tot een jaarlijks treffen van de Europese specialisten inzake de studie van het nationalisme, met netwerking, bilaterale contacten enz. Ten slotte werd in 2013 de organisatorische structuur af-

— 6 Zie meer op: <http://snm.nise.eu/index.php/studies>.

7 De lezingen kunnen beluisterd worden via een podcast, zie: <http://nise.eu/activities/event/niselectures/>.

8 Zie meer op de website www.stateofnationalism.eu.

gerond met de oprichting van de vereniging zonder winstoogmerk NISE. Voor de bestendigheid werd tijdens de eerste fase vooral gesteund op de inbreng van het ADVN (financieel, logistiek, personeel) waarmee ook een overeenkomst ter zake werd afgesloten en daarnaast geput uit projectgelden van de Vlaamse Gemeenschap en het Europees Parlement (via NISE-partner Centre Maurits Coppieters). Voor de verdere consolidatie moet en kan een beroep gedaan worden op de leden-instellingen (andere opties die worden onderzocht, zijn: sponsoring, de uitbreiding naar andere leden van een soortgelijke samenwerking als met het ADVN, integratie binnen een universiteit enz.).

In 2015 werd de uitbouw van het operationeel en organisatorisch kader afgerond. Voor de data-omgeving werd gekozen voor *Nodegoat*: niet alleen kunnen daarmee datareeksen opgebouwd worden, maar ook relationele analyses en de ruimtelijke en chronologische contextualisering gevisualiseerd worden.⁹ De inpassing van de specifieke structuren en beoogde functionaliteiten van het NISE-databestand, dat *DIANE* (*Digital Infrastructure for the Analysis of National movements in Europe*) werd gedoopt, alsmede de bepaling van de eerste onderzoeksonderwerpen en de selectie van de daarvoor relevante onderzoeksprogramma's, naderen momenteel hun voltooiing.

Rond potentiële thema's voor geconcentreerde data-invoer was er overigens eerder reeds activiteit. Zo waren er workshops over koorverenigingen¹⁰ en de *matica*¹¹ (telkens georganiseerd in samenwerking met SPIN van de Universiteit van Amsterdam, met de opzet toegespitst op vergelijking, discussie en gevolgtrekkingen inzake onder meer transfers en gedeelde kenmerken). Het eerste project ging na en vergeleek hoe koorverenigingen doorheen Europa de evolutie van het nationaal bewustzijn beïnvloedden en weerspiegelden onder verschillende politieke en sociale omstandigheden. Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw werd georganiseerde samenzang een belangrijke vrijetijdsbeoefening die alle lagen van de bevolking aantrok. Ondanks de sterk patriottische inslag leenden koorverenigingen voortdurend symboliek, methodiek, narratieven enz. van elkaar en gebruikten ze doorgaans ofwel het Duitse ofwel het Franse model. Deze studie is de eerste om de nationale én transnationale betekenis van koorzang te behandelen. De tweede workshop betrof de zgn. *matica*, een culturele organisatie specifiek en belangrijk voor de nationale bewustwording in

9 *Nodegoat* werd ontwikkeld door het Nederlandse Lab1100. Zie meer op: <http://nodegoat.net/>.

10 *Choral societies and nationalist mobilization in nineteenth-century Europe*, van 17 tot 19 februari 2011, in deSingel in Antwerpen. De handelingen werden gepubliceerd bij Brill: K. Lajosi & A. Stynen (eds.), *Choral societies and nationalism in Europe*, Leiden, 2015 (*NISE Proceedings 3 & National Cultivation of Culture series vol. 9*). Zie meer op: <http://nise.eu/news/choral-societies-and-nationalism-nise-proceedings-3/#more-5206>.

11 *Building cultural nations. The matica and equivalent intermediary structures in Europe*, op 15 en 16 februari 2012, in de Central European University (CEU) in Boedapest (Hongarije), zie meer op: <http://nise.eu/activities/event/workshops/building-cultural-nations/>. De publicatie (als *NISE Proceedings 4*), eveneens bij Brill en onder redactie van Joep Leerssen, Alexei Miller, John Neubauerf en Louis Vos, is voorzien voor 2016.

Midden- en Oost-Europa, maar met equivalente intermediaire structuren in de rest van het continent. Bij de presentatie van de gevalstudies werd bijzondere aandacht besteed aan de onderlinge culturele transfers en in welk opzicht zij gedreven werden door nationalistische motieven. Door specialisten uit Oost- en West-Europa samen te brengen rond het thema van de gestructureerde inspanningen die tijdens de fase van nationale agitatie geleverd werden om tot een nieuwe, nationale taal en literatuur te komen, werden bruggen geslagen om tot een gezamenlijke historiografie ter zake te komen. Ondertussen werd reeds een ander potentieel onderwerp voor geconcentreerde invoer uitgewerkt en goedgekeurd: de periodieken ontstaan als onderdeel van het 'Hrocheaanse B-stadium'.¹²

Langs de resultaatzijde werd reeds de *Monographs and Essays*-reeks gebruikt door NISE-leden om recent onderzoek te presenteren. De eerste publicatie, door Anne-Marie Thiesse (CNRS-Parijs) behandelt het gebruik dat van de (zogenaamd traditionele) volkskunst werd gemaakt bij de moderne natievorming.¹³ Zij toont aan, met voorbeelden over heel de wereld, hoe die (verondersteld oude) folkloristische tradities het product waren van transnationale culturele transfers vanaf de 19de eeuw. De tweede publicatie, van de hand van Joep Leerssen (Universiteit van Amsterdam) lijst de eerste conclusies op bij zijn onderzoek van romantisch nationalisme. Hij legt aan de hand van voorbeelden van over heel Europa daarbij de wortels bloot van het cultureel nationalisme, brengt de intellectuele netwerken in kaart die de romantische idealen verspreidden gedurende de lange 19de eeuw en beschrijft hun evolutie (waarbij ze tot vandaag, in 'banale' vormen, nog overleven).¹⁴

^ NISE-publicaties. [Archief NISE]

12 Tijdens de eerste NISE-conferentie werden als aanloop de historische tijdschriften behandeld, gepubliceerd als: C. Møller Jørgensen, *Transnational nationalism in practice – the formation of national historical journals in the 19th century*, in: *Developing the NISE platform [...]*, pp. 29-44.

13 A.-M. Thiesse, *The Transnational Creation of National Arts and Crafts in 19th Century Europe*, Antwerp, 2013 (NISE *Monographs and Essays* 1). Het boek werd voorgesteld door de auteur in Antwerpen op 27 maart 2014 tijdens de NISELecture.

14 J.Th. Leerssen, *When was Romantic Nationalism? The onset, the long tail, the banal*, Antwerp, 2014 (NISE *Monographs and Essays* 2).

Daarnaast werden ook de *NISELectures* aangegrepen om resultaten voor te stellen: John Breuilly (London School of Economics and Political Science) in 2013 over een wereldgeschiedenis van het nationalisme en Peter Aronsson (Linnæus-universiteit, Växjö, Zweden) in 2014 over de inbreng van nationale musea bij de identiteitsvorming; in 2015 was Ostap Sereda van de Oekraïense Katholieke Universiteit in Lviv aan de beurt, over identiteitsvorming in imperiale grensgebieden.

Een vergelijkend staal van de geschiedenis van de historiografie van nationale bewegingen vormde het thema van het eerste nummer van *SNM*. Nummer 2 zal de handelingen bevatten van een vergelijkende dubbelconferentie rond het Welsh en Catalaans nationalisme; nr. 3 heeft als rode draad de verklaring voor de 'asynchroniciteit' van nationale bewegingen; en nummer 4 publiceert de bijdragen tijdens de conferentie rond 'helden' die NISE in 2014 in Vilnius samen met het Litouws Instituut voor Geschiedenis, heeft georganiseerd. In *SoN* betrof de eerste bijdrage cultureel nationalisme.¹⁵ Er zitten momenteel reeds een twaalfstal bijdragen in de pijplijn, waaronder over (nationalisme en) oorlog (John Hutchinson), wereldgeschiedenis (John Breuilly) en kunst (Athena Leoussi).

In het erfgoedluik werden o.m. initiatieven genomen rond de stimulering van het archiefbewustzijn bij de archiefvormers. Twee projecten, gefinancierd door het Europees Parlement langs de samenwerking met NISE-Partner CMC (Centre Maurits Coppieters), werden uitgevoerd: het eerste, onder de titel *Guide to the Archives and Documentation of the Member Parties of the European Free Alliance (GTA)* onderzocht de toestand van de archieven van de nationalistische en regionalistische partijen die deel uitmaken van de Europese Vrije Alliantie (EVA). Het resulteerde in een publicatie met als titel *The need for and the needs of archives. Guide to the archives of the member parties of the European Free Alliance (EFA)*, Antwerp, 2012 (*NISE Proceedings 2*), naast een handleiding voor het beheer van archieven van politieke partijen (op de *Expertise and Information Centre (EIC)* pagina's van de NISE-website) en de invoer van de gegevens in het NISE-databestand. Het tweede (opvolgings-) project, onder de naam *The Flying Archivist. Ambulant Archives Services for the Member Parties of the European Free Alliance (EFA)*, voorzag raadgevende en daadwerkelijke hulp voor het beheer van drie partijarchieven (het Baskische Eusko Alkartasuna, het Moravische Moravané en het Sardische Partito Sardo d'Azione); het eindrapport wordt in 2016 gepubliceerd. Ook werd rond archiefbewustzijn samengewerkt met NISE-Partner UNPO (Unrepresented Nations and Peoples Organization) in Den Haag, met als eerste realisatie een workshop ter zake in Antwerpen op 31 maart 2014 met deelnemers uit alle continenten.¹⁶ Ook de vrijwaring van de archieven van nationale en regionale bewegingen vormt een actiepoint. Inzonderheid rond archieven gevormd door de Koerdische nationale beweging: meer bepaald wordt vanaf 2013 in samenwerking met het Koerdisch Instituut in Brussel een actieplan uitgevoerd

15 E.T. Woods, *Cultural Nationalism: a Review and Annotated Bibliography*, in: *The State of Nationalism: An Instrument for the Study of Nationalism*, 2015. Zie www.stateofnationalism.eu/articles/culturalnationalism (Accessed 28 May 2015).

16 Zie voor de workshop: <http://nise.eu/news/workshop-on-archival-awareness/>.

^ Op weg naar een debat rond *The historiography of national movements* op 23 mei 2012 in de Universiteit Pompeu Fabra (Barcelona). [Archief NISE]

rond de archieven van Koerdische politieke en culturele organisaties in Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. Anderzijds werd via NISE het archief van de regionalistische Bayernpartei in depot overgebracht naar en geïnventariseerd door het ADVN.

Met de hierboven beschreven structuur en kader die uitgebouwd werden, kan vanaf 2016 volop gefocust worden op de kernopdracht van NISE: de invoer van het centraal databestand, waardoor wetenschappelijk comparatief onderzoek naar nationale en regionale bewegingen wordt gefaciliteerd, wat vervolgens moet leiden tot vernieuwende bijdragen tot de theorievorming rond nationalisme.¹⁷

—— 17 Meer in een recent interview (8 maart 2015) van David Prior met Louis Vos en Luc Boeva voor de website *H-Nationalism*: <https://networks.h-net.org/node/3911/discussions/62026/h-nationalism-flash-interview-luc-boeva-and-louis-vos-nise>